

Nummer 40/augustus - september 2015

De tijd waarin wij leven vraagt steeds meer om het nemen van vrije (sociale) initiatieven van mensen, individueel en gezamenlijk. De Stichting De Grijpvogel is in deze geest opgericht, neemt zelf initiatieven en bevordert en ondersteunt het nemen van initiatieven door anderen.

De overwegend kleinschalige initiatieven kunnen economisch van karakter zijn, dan wel sociaal-politiek of cultureel in brede zin (kunst, literatuur, filosofie, educatie e.d.).

Nieuwsbrieven van de Stichting 'De Grijpvogel' beogen geïnteresseerden te informeren over wetenswaardigheden in dit verband. Reacties worden beslist op prijs gesteld en er bestaat geen enkel bezwaar tegen het doorsturen van de nieuwsbrieven aan andere (potentieel) geïnteresseerden.

Deze nieuwsbrieven worden gepubliceerd op de website www.stichtingdegrijpvogel.nl en ook op www.bekieketmar.nl/Bekiek_et_mar/st_De_Grijpvogel.html

1. KORTE SAMENVATTING VAN DEZE NIEUWSBRIEF

- Enkele korte berichten
 - Aquarellessen Atelier Liduin in september a.s. weer van start
 - Landschapsarchitect Adriaan Geuze in Zomergasten, een voorbeeld voor Ooststellingwerf
 - Studie Filosofie in groepsverband
 - Balansbijeenkomst 'Wonen op de Bult'/het Plan Da's Berkoop!
 - Evenement 'Cultureel wandelen met streekbuffet' op 27 september 2015
- Het publieke kunstwerk 'De spreukbank' in Oosterwolde van Liduin van Noord, Karst Berkenbosch en Frans Wuijts (2013);

2. ENKELE KORTE BERICHTEN

• Aquarellessen Atelier Liduin in september a.s. weer van start

Nu de zomermaanden ten einde lopen, gaat het cursusseizoen van Atelier Liduin weer van start. Er zijn drie groepen cursisten die lessen aquarelleren volgen en wel op dinsdagmiddag, woensdagmiddag en donderdagmorgen. Op de dinsdagmiddag is er nog een enkele plek vrij. Inlichtingen: Liduin van Noord, tel. 06 – 21630884 (mobiel) of 0516 – 850377 (vast) dan wel via e-mail info@liduin.nl

• Landschapsarchitect Adriaan Geuze in Zomergasten

Internationaal vermaard landschapsarchitect Adriaan Geuze was op 16 augustus jl. te gast in Zomergasten. Hij toonde onder meer foto's die hij gedurende 4 km. om de 20 meter had gemaakt vanaf de vangrail op de A4, kijkend naar hoe zich het silhouet van de aanblik van Leiderdorp aan het 'voltrekken' is.

Hij vertelt: 'Toen wij in Nederland afstapten van die traditie van 'land maken' via grote overheidsdiensten en een soort van planning, die innovatief was en participatief en die met implementeren en leveren en sober en doelmatig te maken had (van de nood een deugd maken) kwam er een planning die gebaseerd is op procedures. Wij hebben nu in de ruimtelijke ordening eigenlijk geen toekomst meer, maar wij hebben procedures. Dat is zelfs tot op gemeentelijk niveau doorgedrongen. Als de procedure maar goed is gevolgd dan kan er uiteindelijk dus iets uit komen wat niemand besteld heeft (behalve eventuele individuele kopers met persoonlijke smaak) en waar ook geen wethouder van zal kunnen zeggen: 'Daar staat mijn naam onder. Dat heb ik gemaakt. Maar wat wel onze gezamenlijke leefwereld is geworden'.

De kans is dus groot dat Nederland verrommelt en gebombardeerd wordt met allerlei gedrochtelijke bouwwerken, vreselijke kleuren en lelijkheid. Er zijn vele plekken in

Vervolgblad nieuwsbrief Stichting 'De Grijpvogel'

Nederland waarvan Geuze zich afvraagt 'Hoe moet dit nu verder?'. 'Je klinkt wel enigszins moedeloos', zegt Zomergasten-interviewer Wilfried de Jong. Waarop Geuze zegt: 'Nou, ik denk dat dit woord niet klopt. Ik ben in paniek hierover.'

Ook in de gemeente Ooststellingwerf ligt bovengenoemde ontwikkeling op de loer als invulling van mooie terreinen alleen zou worden overgelaten aan de zogenaamde 'markt'. Dan zou er geen garantie meer zijn voor realisering van belangrijke landschappelijke en architectonische gezichtspunten, zoals die bijvoorbeeld in het 'Plan Da's Berkoop!' worden nagestreefd:

- Mooi in architectonische schoonheid;
- Passend bij de genius loci ('de geest van de plek'), de markante eigenheid van Oldeberkoop en dus organisch afgestemd op het beschermde dorpsgezicht en historische identiteit van het Blughut-terrein;
- Energieneutraal;
- Milieubewust, met duurzaam materiaalgebruik; ecologisch;
- Participatie: het project tot stand brengen in samenspraak met alle betrokkenen;
- Coöperatief georganiseerd;
- Betaalbaar en rendabel.

• Studie Filosofie in groepsverband

Sinds enkele jaren is er in Oldeberkoop een groep actief bezig met het bestuderen van filosofische onderwerpen. Zo is onder andere een tijd lang de 'Ethica Nicomachea' van Aristoteles bestudeerd. In het najaar gaat de groep verder met een nieuw thema en dus is er weer plek vrij voor enkele nieuwe deelnemers. Inlichtingen bij Frans Wuijts tel. 0516-850377 of via e-mail info@stichtingdegrijpvogel.nl.

• Balansbijeenkomst 'Wonen op de Bult'/het Plan Da's Berkoop!

Waarschijnlijk in oktober zullen de initiatiefnemers achter het project 'Wonen op de Bult' een balansbijeenkomst organiseren voor de wie belangstelling hebben voor het plan en het ondersteunen. De centrale vraag op die avond zal zijn 'Gaan we wel of niet door met elkaar?'. Er volgt nog nader bericht over datum, plaats en agenda.

• Evenement 'Cultureel wandelen met streekbuffet' op 27 september 2015

Het platform 'Bekiek et mar', dat een veelheid aan publicaties verzorgt op de bekende 'Stellingwarver webstee' www.bekieketmar.nl organiseert op zondag 27 september 2015 een cultureel evenement, gericht op beleving van het Stellingwerfs in literatuur, natuur en streekproducten. Onder leiding van Karst Berkenbosch wordt er een wandeling gemaakt van ongeveer 1 ½ uur. Tijdens deze wandeling vertelt hij over de Stellingwerfse cultuurhistorie en zullen door enkele anderen mooie gedichten worden voorgedragen. Het evenement wordt daarna in Hotel Lunia voortgezet met een muzikaal buffet bestaande uit louter streekproducten.

Inlichtingen en aanmelding bij Karst Berkenbosch, tel. 0516-451824 of mobiel 06-55836983; een e-mail naar karstab@gmail.com kan ook.

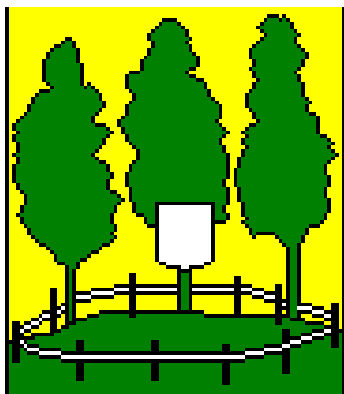
3. BETEKENIS 'WARF'/'WERF'/'WERVEN' IN 'STELLINGWERVEN e.d.

Er kwam kortgeleden een vraag naar voren over de betekenis van de woorden 'warf'/'werf'/'werven' in 'Stellingwerven'. Men blijkt namelijk heel verschillend te kijken naar de betekenissen. Het Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde. Jaargang 56 (1937) [p. 73] geeft de volgende aanwijzingen.

http://www.dbnl.org/tekst/tij003193701_01/tij003193701_01_0010.php

Een passage daaruit:

De heer de V. meent dat *warf* zou beteekenen: 1°. het rondgaan, tot wijding van de dingplaats, 2°. het ding zelf, 3°. de mannen die de dingplaats waren omgegaan en die dus aan de vergadering deelnamen, 4°. de dingplaats zelf. Daar het ding, zoo gaat de schrijver verder, op een verhooging werd gehouden, waarop later gebouwen werden geplaatst, kreeg *warf* bij uitbreiding de beteekenis van 'erf van het rechts-gebouw', vervolgens die van 'erf' in het algemeen. Verder moet uit de beteekenis 'dingplaats' die van 'in het rond gemaakte zitplaatsen der dingmannen' zijn ontstaan, en daaruit die van 'kringvormig opgeworpen wal met de daarbinnen besloten dingruimte', en daaruit zal weer die van 'dam of dijk lang een rivier' zijn ontstaan. Uit deze opvatting komt de schrijver tot de beteekenis van 'verhoogde grond langs of aan het water' en zoo tot 'getimmerte aan het water dat als landsteiger werd gebruikt'.

In zekere zin lijkt 'Stellingwarf', 'Stellingwerf' of 'Stellingwerven' oorspronkelijk dus de betekenis te hebben gekregen van 'gebied van de stellingen'. Stellingen waren bestuurders. Elk jaar werden er drie stellingen gekozen. Zij oefenden waarschijnlijk niet alleen bestuurlijke taken uit, maar fungeerden ook als rechter en bemoeiden zich met wat wij nu notariële zaken zouden noemen. Hoe hun verkiezing in zijn werking, kunnen we ons in de huidige tijd moeilijk voorstellen. Hoe werd bijvoorbeeld de berichtgeving verzorgd en hoe vaak werd een volksvergadering of een 'ding' gehouden? En waar? Ook op een verhoging in het landschap in de buurt van Oldeberkoop misschien? De Stellingwerven was niet een dichtbevolkte regio. Met enige moeite kunnen we ons mogelijk kleine verspreid liggende dorpjes en buurtschappen voor de geest toveren en inwoners die zich met behulp van paardenkracht en kleine bootjes voortbewogen.

Afijn, bovenstaande tekst over de betekenis van 'werven' e.d. sluit inhoudelijk mooi aan bij het beeldverhaal dat als achtergrond is gebruikt voor het ontwerp van de spreukbank bij het gemeentehuis van Ooststellingwerf. Dat laten we hier nog eens de revue passeren. Sommige elementen zijn ook al in vroegere nieuwsbrieven beschreven.

4. HET PUBLIEKE KUNSTWERK 'De spreukbank' in Oosterwolde; ontwerp van Liduin van Noord, Karst Berkenbosch en Frans Wuijts (2013)

'Iuste iudicate filii hominum'.

'Oordeelt rechtvaardig, Gij mensenkinderen' is de vertaling van deze spreuk, die reeds in de 14^e en 15^e eeuw op oude zegels van het Vrije Stellingwerf werd aangetroffen. De spreuk is afgeleid van een tekst in Psalmen 58.

1408

1485

Sinds 1986 sierde de spreuk de hoofdingang van het oude gemeentehuis van de gemeente Ooststellingwerf. In 1982 nam burgemeester Oosterwijk hiertoe het initiatief. Er ontstond daarna een verschil van mening in de gemeenteraad over de te kiezen taal: Fries, Stellingwerfs of Nederlands. Op voorstel van burgemeester mr. J.H. Lesterhuis is in 1985 gekozen voor de tekst in het Latijn – zoals op de oude zegels – om verdere discussies over het taalgebruik te vermijden.

Achter de spreukbank – met in het midden een rechterstoel – staat een lindeboom. Het zijn verwijzingen naar oorspronkelijke volksvergaderingen. Onder lindebomen werd vermoedelijk ook door Stellingen (bestuurders/dorpsrechters) vergaderd en recht gesproken. Het kunstwerk benadrukt zo in historisch perspectief het belang van 'rechtvaardig oordelen', ook in de gemeentelijke democratie.

De spreukbank is bekostigd door de Gemeente Ooststellingwerf. Het ontwerp is een geschenk van de Stichting 'De Grijpvogel'. De spreukbank is geplaatst en de lindeboom geplant op 23 april 2013.

Het Vrije Stellingwerf

Het gebied Stellingwerf komt met een eigen identiteit begin 14^e eeuw voor het eerst duidelijk naar voren. In 1309 werden de Stellingwerfers door de bisschop van Utrecht in de ban gedaan na hun aanval op bisschoppelijke bezittingen in Vollenhove.

Van 1309 tot 1504 bestuurde de vrije en onafhankelijke boerenrepubliek Stellingwerf zichzelf. In 1504 werd Stellingwerf definitief ingedeeld bij Friesland. De huidige gemeente Ooststellingwerf ontstond in 1517 door splitsing van Stellingwerf in een oostelijke en een westelijke grietenij.

Het nu gangbare Wapen van Ooststellingwerf is afgeleid van afbeeldingen op de oude zegels en landkaarten. Zeker is dat de griffioen (grijpvogel) daarop in de 17^e eeuw herkenbaar werd. De spreuk en de griffioen hebben in deze zin een duidelijke historische verwantschap.

1622

1664 Schotanus

De lindeboom

Vroeger woonde de grijpvogel in Stellingwerf onzichtbaar voor onze ogen in een lindeboom met zijn zachtgroene hartvormige bladeren. (Volgens sommigen woont hij er vandaag de dag nog steeds). Deze grijpvogel of griffioen met het bovenlijf van een adelaar en het onderlijf van een leeuw slaapt gedurende vrijwel de hele maand. Hij verlaat de lindeboom dus niet iedere nacht, maar slechts één keer op de eerste vrijdag van de maand.... en.....wanneer er iets bijzonders aan de hand is. Dan slaat hij zijn machtige vleugels uit en vliegt onopvallend over heel Stellingwerf. Er ontgaat hem niets. Van noord naar zuid en van oost naar west spiedt hij met zijn scherpe ogen naar onrecht en onraad. Er zijn mensen die zeggen dat ze hem wel eens in een oogwenk hebben gezien. Op hetzelfde moment dat ze hem dachten te zien, was hij al weer verdwenen. Net zoals dat met de paashaas het geval is. Maar of we die mensen kunnen geloven?

De lindeboom is vanouds de boom van liefde en recht. Daarom werden er in de West-Europese streken in vroeger tijden volksvergaderingen gehouden en werd er onder of in de nabijheid van lindebomen recht gesproken. De gerechtslinde is de boom waaronder al bij de Germanen rechtspraak plaats vond. Eeuwen geleden deed men dat dus in de buitenlucht en dan kwamen er honderden nieuwsgierigen kijken. Bij iedere bijeenkomst of zitting vloog de griffioen boven de plek. Deze plek, de 'dingplaats' lag iets hoger dan de omgeving. Daaruit is onze 'rechtbank' ontstaan (vergelijk de 'zandbank' die we in zee kennen).

De boom was meestal centraal in de woonkern gelegen en werd hier speciaal voor aangeplant. Bij de Germanen was de linde gewijd aan Freya, de godin van liefde, gerechtigheid, huiselijk geluk en vruchtbaarheid. Daarom werd de linde bij de Germanen de rechts- of dingboom (judicium sub tilia) genoemd. In haar schaduw werd rechtgesproken, vergaderd en werden vonnissen geveld. Deze gebruiken kunnen we nog in de Middeleeuwen terugvinden.

Waarom verliet de grijpvogel juist op vrijdag de lindeboom, deze boom van liefde en recht? Vrijdag is in het Frans 'vendredi' = Venusdag. En in onze streken denkt men dat de vrijdag naar Freya is genoemd. Freya wordt wel beschouwd als de Noord-Europese tegenhangster van Venus, de Romeinse godin van de liefde. Voor de hand liggend?

De dingplaats

Dingplaats Markelo met drie lindes, de gericht- of dingbomen en een afgebakende, omheinde ruimte, waarbinnen recht gesproken werd. Belangstellenden verzamelden zich rondom de omheining. De rechter zat op zijn rechterstoel onder de lindebomen met zijn schild, gehangen aan de boom achter hem.

Onze vroege voorvaders spraken recht tijdens het 'ding.' Het 'ding' was de vergadering van alle belangrijke vrije mannen binnen een dorpsgemeenschap. Het woord 'ding' klinkt nog altijd door in 'kort geding' of in onze 'dinsdag' (in het Frans 'mardi' = marsdag; in het Fries tiisdei van Tius/Teiwaz); in het Engels 'tuesday'). Het

Vervolgblad nieuwsbrief Stichting 'De Grijpvogel'

woord is verbonden met 'Tyr', de Germaanse god van de oorlog. Tyr speelde ook een rol bij het handhaven van het recht. Misschien vonden op dingplaatsen wel tweegevechten plaats, waarbij de oorlogsgod als opperrechter optrad. Het waren immers de goden die zorgden voor de juiste afloop van de strijd.

Met wortels in de grond en takken in de lucht verenigt de lindeboom het aardse en het hemelse. Zo is de adelaar de koning van de lucht/hemel en de leeuw koning van de aarde. De Germanen brachten daarom offers aan hun goden bij heilige bomen. Maar 'de boom' was bij uitstek ook een plaats van samenkomst, overleg en onderhandeling. Hieruit groeide de traditie van het rechtspreken onder de boom. In een aantal plaatsen zijn 'gerechtslindes' tot in de negentiende eeuw in gebruik gebleven.

Stichting De Grijpvogel/ aug. – sept. 2015